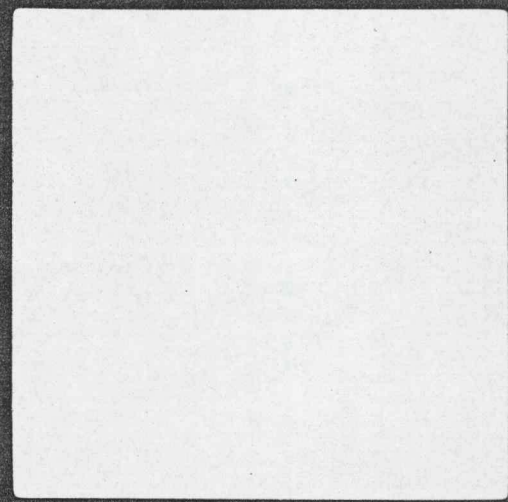
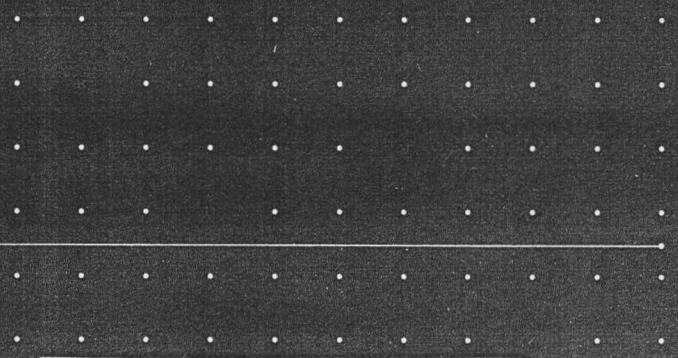
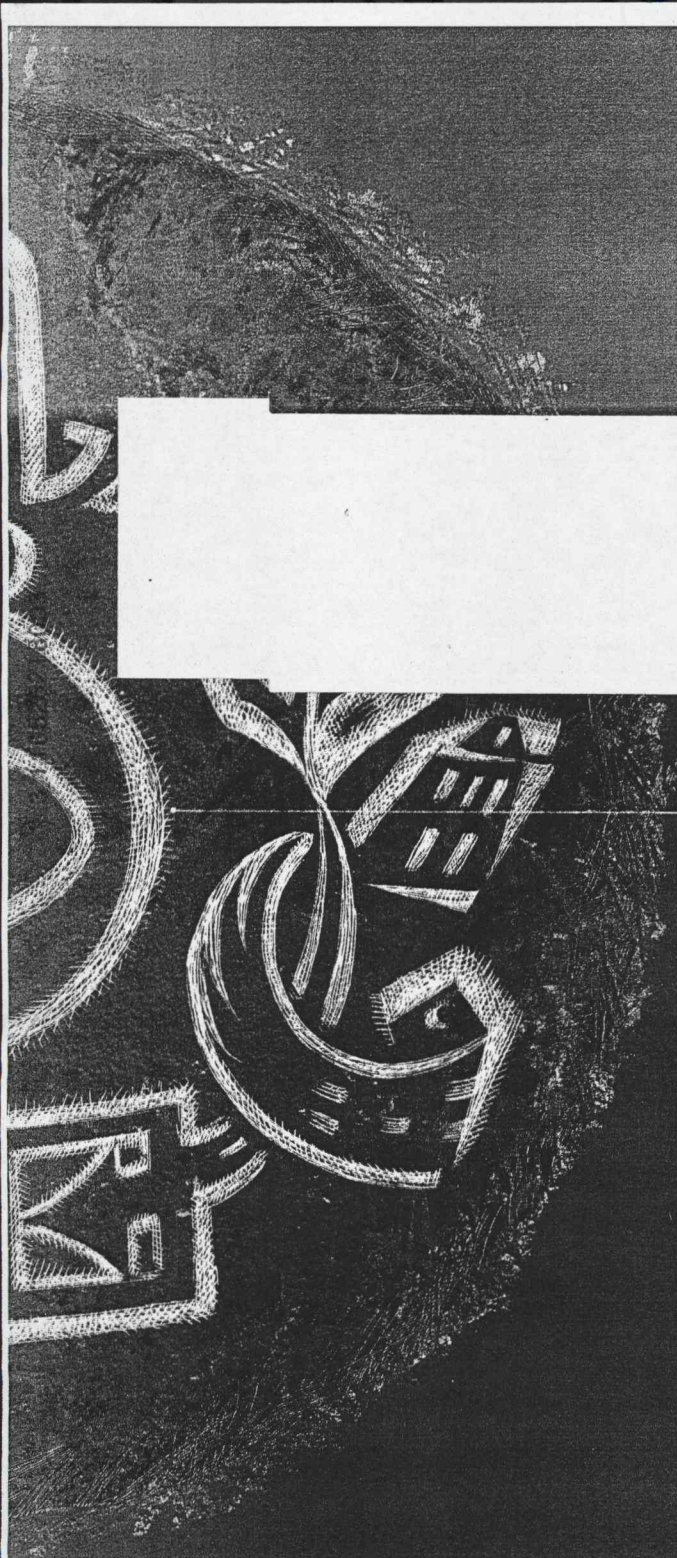

LD-1611
C-2
9-05-2000

RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

TOELICHTING

bij het besluit tot aanwijzing van het beschermde stadsgezicht
Petrus Campersingel/S.S. Rosensteinlaan, gemeente Groningen,
ex artikel 35 Monumentenwet 1988

Petrus Campersingel, ca. 1930

3,110525218004

Groningen, Petrus Campersingel/S.S. Rosensteinlaan

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer zijn bevoegd om gezamenlijk beschermde stads- en dorpsgezichten aan te wijzen. Het rechtsgevolg van de aanwijzing is dat de gemeenteraad ter bescherming van een stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan, als bedoeld in de Wet Ruimtelijke Ordening, vast moet stellen. In die zin kan de aanwijzing tevens een stimulans betekenen voor een te voeren ruimtelijk kwaliteitsbeleid.

In totaal zijn er in Nederland meer dan 300 beschermde stads- en dorpsgezichten, met een geschiedenis die teruggaat tot vóór het jaar 1850. In het kader van het Monumenten Inventarisatie Project is de stedenbouw uit de periode 1850-1940 landelijk geïnventariseerd. Het besluit om het beschermde stadsgezicht Petrus Campersingel/S.S. Rosensteinlaan te Groningen aan te wijzen vloeit voort uit die inventarisatie.

Inleiding

Het gebied Petrus Campersingel/S.S. Rosensteinlaan ligt ten noordoosten van de binnenstad van Groningen en vormt de westelijke begrenzing van de Oosterparkwijk. Het gebied ligt als een schil om het terrein van het Academisch Ziekenhuis, dat in 1903 op de voormalige vestingterreinen werd gebouwd.

Het grootste deel van het stadsgezicht bestaat uit een lange licht gebogen singel, met een gave, architectonisch hoogwaardige gevelwand uit de jaren twintig. De singel kwam in de plaats van de voormalige - tot kanaal vergraven - singelgracht, die voor de uitbreiding van het Academisch Ziekenhuis moest worden gedempt.

Het zuidelijk deel van het stadsgezicht bevat nog elementen van de allereerste stadsuitbreiding, die hier na het slechten van de vestingwerken (1878) plaats vond.

Ontwikkelingsschets

Na de ontmanteling van de vesting van Groningen (1878) werd een groot deel van de vestingterreinen aan de oostkant van de binnenstad uiteindelijk bestemd voor de bouw van het Academisch Ziekenhuis (1903). Hiertoe werd de oostelijke vestinggracht, die iets ten zuidwesten van de huidige Petrus Campersingel liep, vergraven tot een kanaal dat het Damsterdiep verbond met het Boterdiep in het noorden. Dit kanaal kreeg de naam Verbindingskanaal. Hierlangs werd de Singelweg aangelegd (kaart 1).

Het gebied ten oosten van de Singelweg was in het algemeen uitbreidingsplan van de Directeur Gemeentewerken Ir. J.A. Mulock Houwer (1906) voornamelijk bestemd voor handel en industrie en de bouw van arbeiderswoningen.

Voor dit plan van kracht werd, vond incidenteel al wel bebouwing plaats. In het zuidoostelijk deel van het gebied nabij het Damsterdiep was al eerder sprake van bedrijvigheid in de vorm van houtzagerijen, leerlooierijen en een limonadefabriek. Enkele vrijstaande villa's en herenhuizen aan het begin van de Petrus Campersingel hebben hun bestaan aan deze reeds lang verdwenen bedrijven te danken.

In 1900 was aan het Damsterdiep al een openbaar slachthuis gebouwd. In 1903 werd langs de Singelweg het nu nog bestaande Typografengasthuis gebouwd. De 46 woningen rond een hofje waren bestemd voor gepensioneerde arbeiders uit de grafische industrie.

Vanwege uitbreidingsplannen van het Academisch Ziekenhuis en een grote behoefte aan arbeiderswoningen werd in 1918 het uitbreidingsplan voor de oostzijde van de stad gewijzigd. Aan de oostkant van het vergrote ziekenhuisterrein werd een langgerekte, gebogen singel geprojecteerd (kaart 2). Het achterliggende gebied ten oosten hiervan werd uitsluitend bestemd voor

arbeiderswoningen. De singel moest fungeren als hoofdonsluiting voor de achterliggende woonbuurten. Via aansluiting op het Damsterdiep in het zuiden en de nieuw aangelegde W.A. Scholtenstraat in het noorden ontstonden verbindingen met de binnenstad. De particuliere bebouwing langs de oostzijde van de Petrus Campersingel/S.S. Rosensteinlaan was bestemd voor de beter gesitueerden en diende een representatief front voor de achterliggende arbeidersbuurten te vormen.

Vanaf 1925 werden de plannen uitgevoerd. Het ziekenhuisterrein werd in oostelijke richting uitgebreid, waardoor het oppervlak van het terrein verdubbelde. Daartoe werd het Verbindingskanaal (de vergraven vestinggracht) gedempt en maakte de oude Singelweg plaats voor de Petrus Campersingel, die met een wijde boog om het ziekenhuisterrein werd aangelegd. Tussen 1924-1928 werd verder oostwaarts het Gorechtkanaal gegraven. De Petrus Campersingel zette zich in boogvorm voort naar het westen en sloot hier aan op het kruispunt Antonius Deusinglaan/W.A. Scholtenstraat. In de jaren zestig moest dit laatste gedeelte van de singel wijken voor uitbreiding van het ziekenhuisterrein en sindsdien fungeert de S.S. Rosensteinlaan in het verlengde van de Petrus Campersingel als doorgaande hoofdverbinding met de Korrewegwijk (J.C. Kapteynlaan).

De particuliere bebouwing aan de Petrus Campersingel werd voor eigen rekening ontwikkeld door de Groninger architecten Kazemier & Tonkens. De bebouwing geschiedde in drie fasen tussen 1928-1930 van noord naar zuid:

- a: 10 herenhuizen ten oosten van de Jan Hissink Jansenstraat;
- b: 24 eengezinswoningen tussen het H.A. Kooijkerplein en de Jan Hissink Jansenstraat, en een winkel met woning aan het H.A. Kooijkerplein;
- c: 33 gebouwen aan de Dirk Huizingastraat, Petrus Campersingel en het H.A. Kooijkerplein waarvan 32 bestaan uit een beneden- en een

bovenwoning en één, bestaande uit een benedenwoning met twee winkels en een bovenwoning;

Hoewel de woningen werden gebouwd naar de wensen van de verschillende eigenaren, streefden de architecten ernaar om toch eenheid in het architectonische beeld te verkrijgen. Uit economische overwegingen werd gekozen voor een plat dak. Om eentonigheid te vermijden, die juist ook door de zeer flauwe ronding van de rooilijn zou worden geaccentueerd, koos men voor voor- en terugbouwen, lagere en hogere balkons. De hoekpanden werden verlevendigd door hoekerkers. De gevels werden opgetrokken uit geelbruine mondklinkers. Bij de inrichting van de voortuinen werd tuinarchitect W. Verdenius uit Groningen betrokken.

Huidig ruimtelijk karakter

De kern van het gebied bestaat uit de gebogen Petrus Campersingel/S.S. Rosensteinlaan met een boulevard-karakter en de zeer gave, monumentale stedelijke bebouwing ten oosten hiervan uit het einde van de jaren twintig. De Petrus Campersingel wordt aan de westzijde begeleid door vijverachtige waterpartijen met groene walkanten. Het zuidelijke deel van deze 'gracht' tussen de Dirk Huizingastraat en de Oostersingeldwarsstraat zal verdwijnen ten behoeve van de entree voor de nieuwbouw van het Academisch Ziekenhuis.

De bebouwing aan de Petrus Campersingel/S.S. Rosensteinlaan is opgezet als een representatief front voor de achterliggende arbeidersbuurten. Zeer kenmerkend is de schaal van de grote boog van de singel met markante ankerpunten aan de uiteinden. In het noorden is dit het monumentale kerkgebouw met aangebouwde kosterwoning aan het kruispunt S.S. Rosensteinlaan - A. Deusinghlaan - E.Thomassen à Thuessinklaan (1929, architecten Kuiler & Drewes); in het zuiden het apotheekgebouw aan het kruispunt Petrus Campersingel - Damsterdiep (1935, architect J.A. Boer).

Van zuid naar noord zijn de volgende karakteristieken te onderscheiden, die een min of meer chronologische doorsnee illustreren van de spontaan gegroeide en geplande ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied:

Het zuidelijke, spontaan gegroeide deel

Het markante gebouw van de apotheek op de hoek van de Petrus Campersingel en het Damsterdiep accentueert het begin van de singel in het zuiden en fungeert als ankerpunt. Het gebouw is opgetrokken op een

V-vormige plattegrond en door zijn massa en ronde hoekvormgeving nadrukkelijk georiënteerd op het kruispunt Damsterdiep/Petrus Campersingel. Een eerste aanzet tot een op meer luxe wonen gerichte ontwikkeling bestaat uit een blok herenhuizen uit circa 1915 dat schuin op de rooilijn is georiënteerd ter plaatse waar rechts van de singel een met een gazon en lindebomen ingerichte open ruimte is gelegen.

Hieraan ligt ook het Typografen Gasthuis (1903) dat dateert van voor de aanleg van de singel. Het gasthuis is met zijn front en centrale toegangspoort op de openbare weg en het parkje georiënteerd. Dit deel van het gasthuis telt twee bouwlagen met een kap, terwijl de achterliggende woningen van één bouwlaag met kap aan een binnenhof zijn gesitueerd. Het hofje stond vroeger geheel geïsoleerd in het gebied aan het (later gedempte) Verbindingskanaal. Ten zuiden en ten noorden van het Gasthuis staan vrijstaande oudere en jongere villa's en herenhuizen die functioneel verbonden waren met de achtergelegen, thans verdwenen bedrijven.

De kern van het gebied: de Petrus Campersingel

De opeenvolgende, flauw gebogen langgerekte wand vormt de kern van het gebied en contrasteert door haar uniforme bebouwing sterk met de bebouwing ten zuiden hiervan. De wand wordt slechts op een drietal plaatsen onderbroken door drie radiale straten die met hun westeinde op de Martinatoren zijn georiënteerd: van zuid naar noord de Dirk Huizingastraat, het rechthoekige H.A. Kooykerplein met Ripperdalaan, in het midden van de wand, en de Jan Hissink Jansenstraat ter plaatse waar de Petrus Campersingel overgaat in de S.S. Rosensteinlaan.

De symmetrie van de lange wand wordt geaccentueerd door het H.A. Kooykerplein in het midden. Het H.A. Kooykerplein bestaat uit een met een rechthoekig gazon ingericht plein dat omzoomd wordt door rijen linden; deze zijn aan de oost- en westrand afgewisseld door twee forse berken. De eenheid

van plein en singel wordt benadrukt door de rondom het gazon aanwezige ligusterhagen.

De bebouwing aan de oostzijde van de Petrus Campersingel bestaat uit langgerekte gevelwanden van drie bouwlagen onder platte daken in de stijl van de 'verstrakte' Amsterdamse School. De uniformiteit van de lange wand is verlevendigd door middel van in- en uitspringende delen met ronde overgangen en de lager en hoger aangebrachte balkons. De hoekpanden op de kruising met de zijstraten bevatten gevarieerde ronde hoekoplossingen in de vorm van erkers. De gevels zijn opgemetseld uit geelbruine mondklinkers. De woningen hebben vrij ruime voortuinen, die worden omzoomd door ligusterhagen en karakteristieke houten toegangshekjes tussen stenen muurtjes.

De S.S. Rosensteinlaan

De bebouwing aan de S.S. Rosensteinlaan verschilt qua opzet niet wezenlijk van bovengenoemde bebouwing. De twee stroken bestaan uit drie verdiepingen met platte daken. De gebruikte baksteen is eveneens geelbruine mondklinker. In zijn verschijningsvorm en in ruimtelijke relatie met het rechte verloop van de S.S. Rosensteinlaan is het gevelbeeld hoekiger door de toepassing van over twee bouwlagen doorlopende rechthoekige en driezijdige erkers. Het hoekpand aan het begin van de bebouwing aan de S.S. Rosensteinlaan is met zijn voorgevel schuin op de straat georiënteerd en op de hoeken voorzien van zware, gemetselde penanten. De verschillende gevelopeningen zijn zwaar aangezet zoals het afsluitende houten lijstwerk van erkers en verdiepingsvensters. Boven de voordeuren zijn zware borstweringen aangebracht met verticaal metselwerk. Ook hier zijn de woningen voorzien van voortuinen waarvan de erfafscheidingen bestaan uit ligusterhagen. De bebouwing werd ontworpen door de Groninger architecten Kuiler & Drewes en gebouwd in 1928-1930.

De schil wordt tenslotte aan de noordkant beëindigd door het gebouw van de Gereformeerde Oosterkerk (1927). De kerk heeft een bijzondere stedenbouwkundige situering op de hoek van de S.S. Rosensteinlaan en de E. Thomassen à Thuessinklaan en kreeg een daarop afgestemde karakteristieke architectonische vormgeving in de stijl van de Amsterdamse School. Harmonieus is de overgang van de laatste bebouwing aan de S.S. Rosensteinlaan via het schoolplein met achterliggende school naar het kerkgebouw met aangebouwde kosterwoning.

Nadere typering te beschermen waarden

De Petrus Campersingel/S.S. Rosensteinlaan is een gaaf en zeldzaam voorbeeld van een stedenbouwkundige structuur uit de jaren twintig van deze eeuw met eveneens gave, architectonisch samenhangende uniforme bebouwing en groenvoorzieningen. Opmerkelijk is de schaal van de gebogen langgerekte wand die de oostkant van de binnenstad omarmt.

Typerend zijn:

- de grootschalige stedenbouwkundige structuur van de langgerekte, flauw gebogen route van de Petrus Campersingel/S.S. Rosensteinlaan met een boulevardachtig karakter en de uniforme, samenhangende bebouwing uit de jaren twintig van deze eeuw met bijbehorende groenvoorzieningen;
- het karakteristieke profiel, van west naar oost: water - oplopende walkant - fietspad - groenstrook met boombeplanting - rijbaan - bestrate berm - fietspad - trottoir met boombeplanting - voorerfafscheiding, bestaande uit ligusterhagen, bakstenen muurtjes en houten toegangshekjes - voortuin - gevelwand;
- de nog zichtbare oude structuur van het beloop van het voormalige verbindingskanaal in het zuidoostelijke deel, te herkennen aan de rooilijn van de oudere bebouwing en het groene gazon hiervoor met dikke linden;
- de architectonische kwaliteit, gaafheid en zeldzaamheid van de langgerekte, uniform gebogen gevelwand;
- de vijverpartij ten westen van de singel met oplopende walkant en de bakstenen trappartij naar de vijver tegenover het H.A. Kooykerplein;
- de karakteristieke boombeplanting, bestaande uit linden, waaronder een aantal zeldzame exemplaren van de zogenaamde 'dikke linde';

- de voorerfafscheiding van de voortuinen, bestaande uit ligusterhagen, bakstenen muurtjes en houten toegangshekjes en het door bomen en ligusterhagen omzoomde H.A. Kooykerplein;
- de zichtassen van de drie radiaalstraten die georiënteerd zijn op de Martinitoren;
- de belangrijke stedenbouwkundige elementen ('boeksteunen') aan het begin en eind van de wand, respectievelijk de hoekbebouwing aan de kruising Petrus Campersingel/Damsterdiep (apotheekgebouw met woningen) en het kerkgebouw van de gereformeerde Oosterkerk aan de kruising S.S. Rosensteinlaan/E. Thomassen à Thuessinklaan;
- de relatie met het achter de wand gelegen MIP-gebied, bestaande uit complexen arbeiderswoningen;

Waardering

Het gebied Petrus Campersingel/S.S. Rosensteinlaan is een bijzonder gaaf voorbeeld van een stedenbouwkundige structuur met architectonisch samenhangende bebouwing en hierop afgestemde groenvoorzieningen uit het eind van de jaren twintig van deze eeuw. De schaal en afmetingen van de monumentale wand, die de binnenstad aan de oostkant omarmt, is imposant.

Het gebied Petrus Campersingel/S.S. Rosensteinlaan is als zodanig van belang vanwege haar betekenis voor de geschiedenis van de stedenbouw uit de jaren twintig van deze eeuw en vanwege de zeldzaamheid en de gaafheid van het ruimtelijk concept.

Begrenzing

Het beschermd stadsgezicht Petrus Campersingel/S.S. Rosensteinlaan wordt begrensd door: de kruising Antonius Deusinglaan/E. Thomassen à Thuessinklaan in het noorden; de bebouwing aan de S.S. Rosensteinlaan en de Petrus Campersingel tot de achtererfbegrenzings, inclusief de rooilijn van het H.A. Kooijkerplein, en het perceel op de hoek met het Damsterdiep in het oosten en zuiden; de groenstrook met water langs de westzijde van de Petrus Campersingel en S.S. Rosensteinlaan in het westen met uitzondering van het zuidelijke gedeelte tegenover de nrs. 1 t/m 123 waar de begrenzing wordt gevormd door de as van de weg. Het nieuwbouwcomplex Petrus Campersingel nr. 131 aan de zuidoostkant van het gebied valt buiten het te beschermen gezicht.

De begrenzing is aangegeven op bijgevoegde kaart MSP/03/06.

Rechtsgevolg

Ter effectuering van de bescherming van het aangewezen stadsgezicht moet ingevolge artikel 36 van de Monumentenwet 1988 een bestemmingsplan worden vastgesteld. De toelichting op de aanwijzing als beschermd stadsgezicht kan daarbij wat beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen. Doel van de aanwijzing is de karakteristieke, met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkelingen binnen het gebied. De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te geven voor een ruimtelijke ontwikkeling die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.

Voor het beschermde stadsgezicht Petrus Campersingel geldt nog de bouwverordening uit de tijd van het Uitbreidingsplan 1939. Voor een klein deel geldt het bestemmingsplan 'Oostersingel OZ (AZG)', vastgesteld op 13-9-1995, goedgekeurd op 16-4-1996. De vigerende bestemmingsplannen worden niet geacht aan het rechtsgevolg te voldoen.

Bronnen

Formsma W.J. e.a. (red.)
Historie van Groningen, Stad en land. Groningen 1976

Mulock Houwer J.A.
Algemeen plan van uitbreiding van de gemeente Groningen. Groningen 1905

L.Hacquebord L. en R. Overbeek
Wijkbeschrijving Oosterparkwijk. Groningen 1994 (MIP)

Toelichtende kaarten

1.
Platte Grond van Groningen
A.L. Scholtens & Zoon, 1877
Groninger Archieven

2.
Plan wijziging uitleg (ong. 1920)
detail / inv.nr. 4290, toegang 1615
Groninger Archieven

Colofon

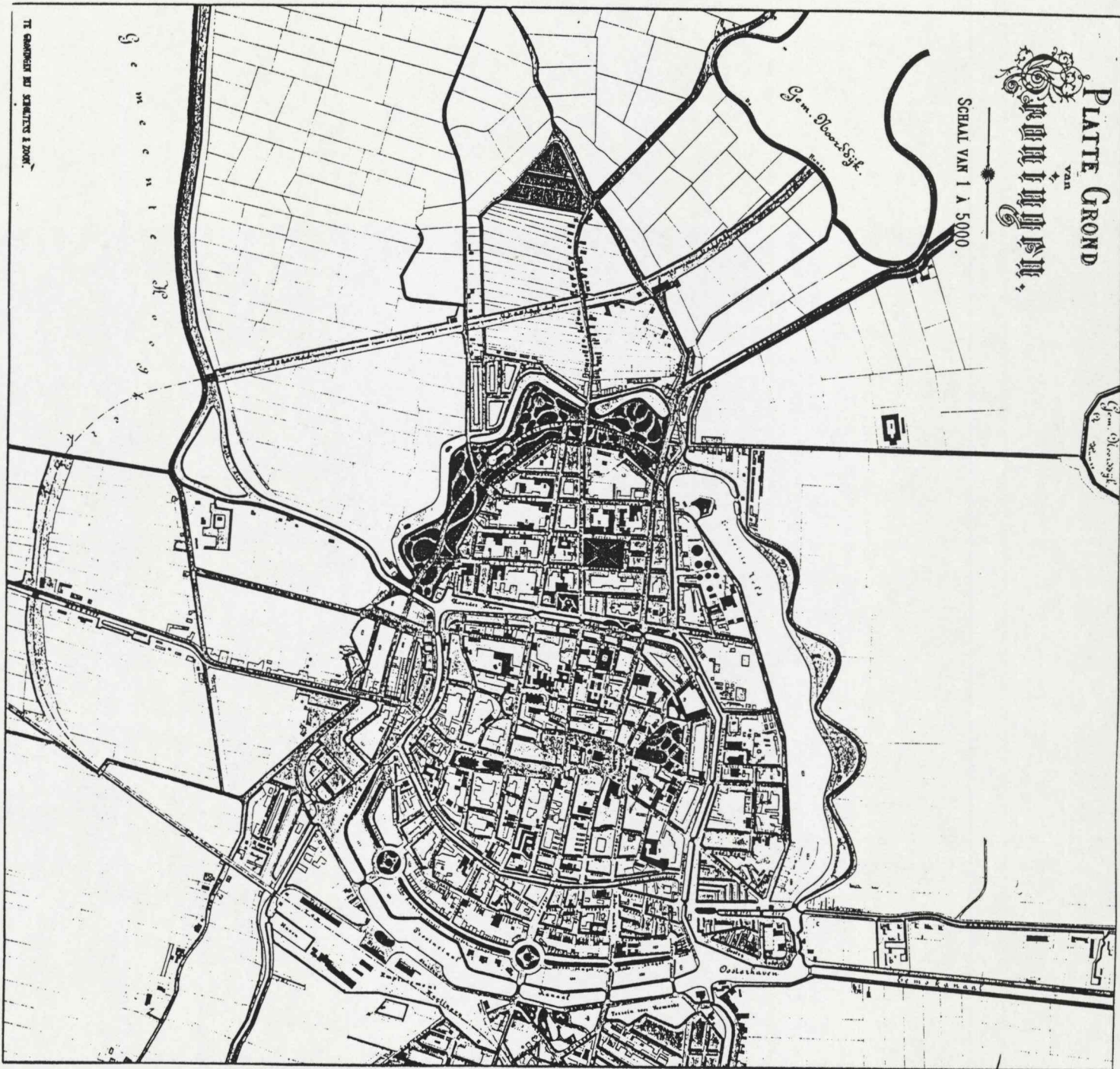
Uitgave van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist 1998.

Onderzoek:
Gemeente Groningen, afd. Bouwtoezicht en Monumenten

Begrenzingskaart:
Kaart van de gemeente Groningen, aangepast door studio Ineke van der Burg,
Bilthoven.

Foto omslag:
P.B. Kramer, Coll. Gemeentearchief Groningen

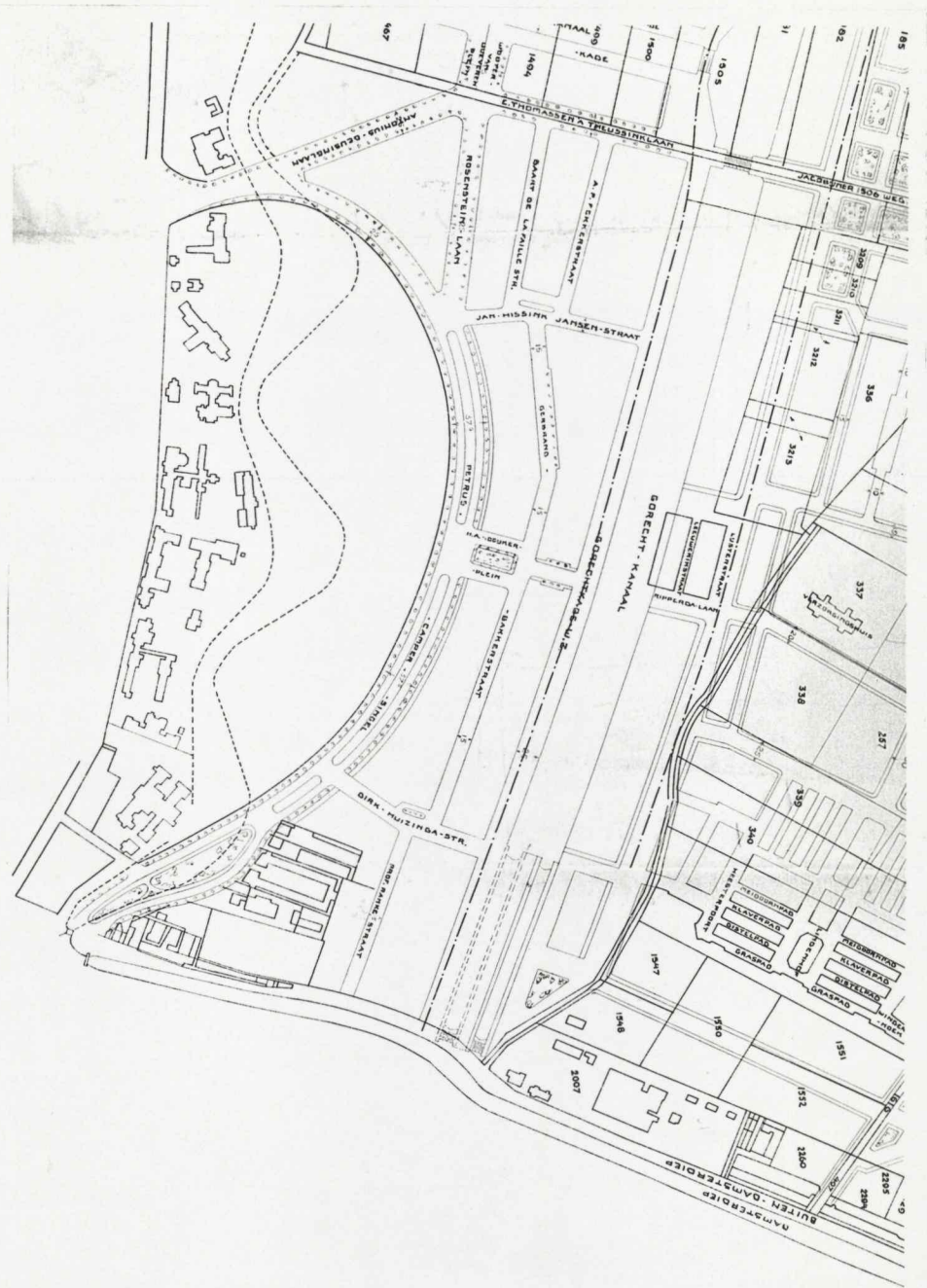
Productie:
RDMZ/Multicopy, Zeist

Kaart 1: Platte Grond van Groningen
A. L. Scholtens en Zoon, 1887

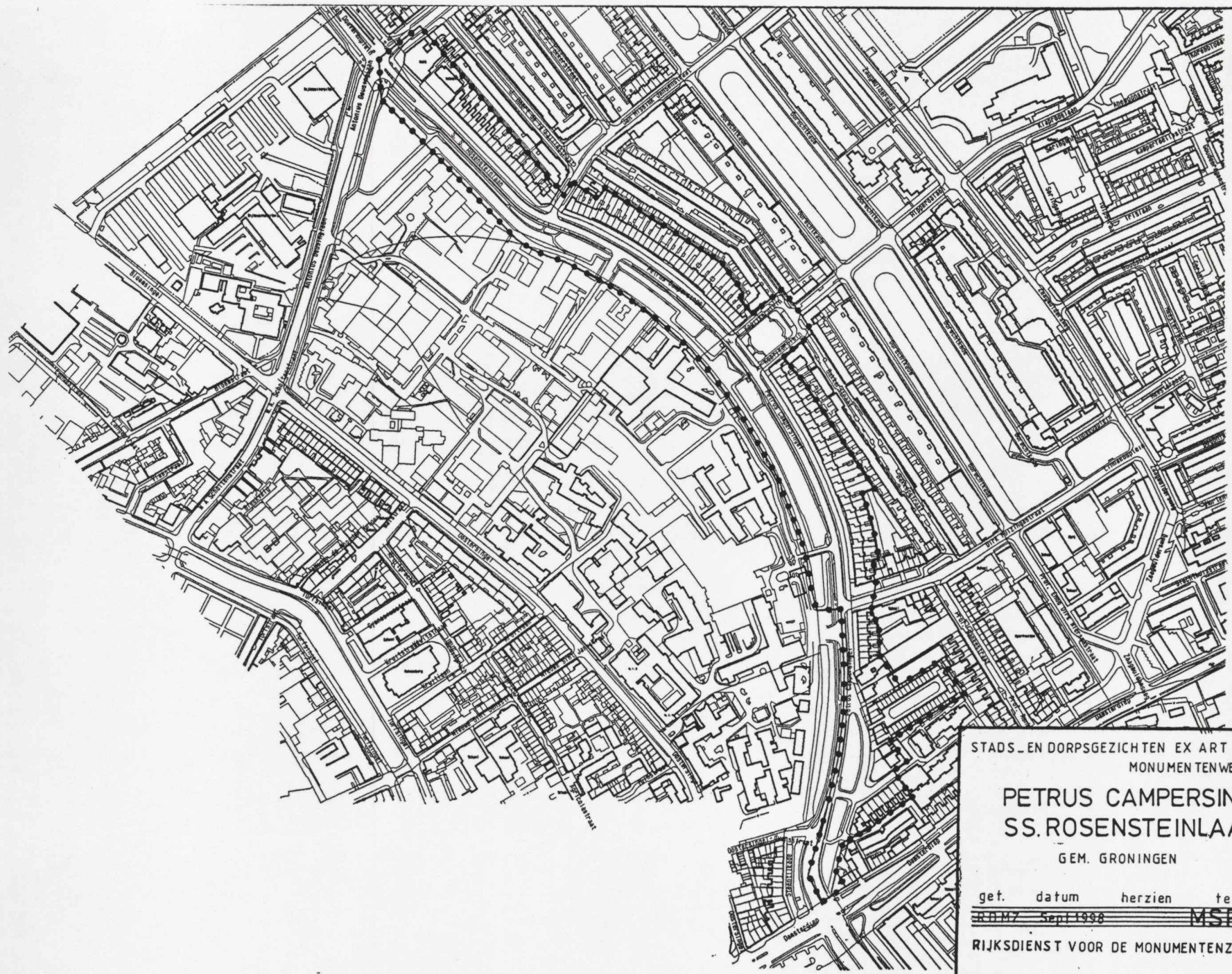
3.110525218013

3.110525218014

Kaart 2: Petrus Campersingel/S.S. Rosensteinlaan
Wijziging Plan van Uitleg, ca. 1920

3,110525218015

STADS- EN DORPSGEZICHTEN EX ART 35
MONUMENTENWET 1988

PETRUS CAMPERSINGEL /
SS. ROSENSTEINLAAN

GEM. GRONINGEN

get. datum herzien tek.nr.

RDM7 Sept 1998

MSP/03/06

RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

3.110525218016